کوردبوون.. فواد سەعید

کوردبوون بونیاتە و شوناسە.لە ئەزلەوە کوردبوین و هەر کوردیش دەبین.کوردپەروەری وابەستەی شوێن و کەلتوری ناوچەیەکی دیاریکراو نیە.بەلکو هەر کەسێک بە زمانی نیشتیمان قسە بکە ،ئەوە کوردە. ئەوەی ئەستا دەبینین هەندێک لایەن، بابەتی کوردبوون و پرسی کوردبوون ،پەیوەندیدار دەکەن بە جوگرافیایەکی دیاریکراو .ئەمەش غەدرێکی مەژوییە بەرانبەر بە پرسی کورد بون دەکرێت.واتایەکی تر کوردێکی فەیلی ،یان کوردێکی زاخۆیی بە جل و بەرگی خۆیانەوە ،بەرجەستەی کوردبونی خۆیان دەکەن وە کوردنن .بەلام ناتوانن قەرغی کوردایەتی بکەن.
.بەیە دەمەوێت لە رووی زانستیەوە ،رەهەند و چەمکی کوردبوون ،بخەمە روو.

ناوی کورد لە ڕووی زانستییەوە هەمایە بە ئەثنیکە کوردێکی دانیشتوی مهاباد، هەولێر، ئامەد، عەفرین یان دانیشتوی بەغداد، تەهران، بەرلین و واشنتەن لە وەڵامی پرسیاری ئەوەی سەر بە چی نەتەوەیەکی، بە جیاوازی شوێن و کات، دەڵێت من کوردم، مەبەستی لە کوردبوون چییە؟ گومانی تێدا نییە، کە لەوانەیە زۆربەیان هەر لە شێوەزمانی یەکتریش تێنەگەن، دوور نییە بەشێکی هیچ شێوەزمانێکی کوردیش نەزانێتستی (Etnihnicity) کوردی ، کە بە هۆی خەسڵەتێک لە خەسڵەتەکانی شوناسی ئەثنیستیی وەکو زمان، ئاین یان کەلتور هتد، لە ئەثنیستیەکی تر جیادەکرێتەوە. بەو مانایە بێت، کە دەڵێین، کوردبوون، واتە بەڕووی دەرەوە جیاوازبوون لە ئەوەی تری وەکو، فارسبوون، عەرەببوون یاخود تورکبوون و بەڕووی ناوەوەش هاوبەشیبوون یاخود لەکچونی بەلایەنی کەمی یەک لە خەسڵەتەکانی وەکو زمانێکی هاوبەش، ئاینێکی هاوبەش، کەلتورێکی هاوبەش یاخود خاکێکی هاوبەش. لە ڕاستیدا نە لە ئەستا و نە لە ڕابردوودا نەتەوەی کورد هەرگیز خاوەن یەک زمانی هاوبەش، یەک دەسەڵات، خاک، یان ئاینێکی هاوبەشی تاکرەنگی سەرتاسەری نەبووە، لەبەر ئەوەش ناکرێت باس لە کەلتورێکی هاوبەشی یەکرەنگیش بکرێت، چونکە کە وتمان کەلتوری هاوبەش، ناکرێت تەنها ڕەنگدانەوەی بەشێکی واقیعی کۆمەڵگەی کوردەواری بێت و بەشەکانی تر نابینا بکات. جگە لەمەش ئاسان نییەکەلتوری کوردەواری بەهۆی هاوبەشی مەژویی و ئاینی و مەزهەبی لە کەلتوری گەلانی ناوچەکە جیابکرێتەوە. کۆمەڵگەی کوردەواری لە ڕابردوو و ئەستا نەک هەمیشە لە ڕووی ئاین و مەزهەب و شێوەزاری

زمان و دەسەڵاتی سیاسی و کۆمەڵایەتی لە ناوخۆی فەرهەنگ و هەمەجۆر بووە و جیاوازییەکانی نێوانی چەند باری لێکچووەکانە بەڵکو هاوبەشییە مێژوویی و ئاینیی و کەلتورییەکانی لەگەڵ نەتەوەکانی ناوچەکە گەر لەگەڵ هاوبەشیی یاخود لێکچووە ناوخۆییەکانی کوردبوون زیاتر و بەهێزتر نەبێت، ئەوا بەلایەنی کەم هاوتایە. کەواتە چ شتێک یان تایبەتمەندیەک کوردبوون لە عەرەببوون و فارسبوون و تورکبوون جیادەکاتەوە و چ تایبەتمەندیەکیش خاڵی هاوبەش کوردبوونە؟ یاخود ئەم خەسڵەتە هاوبەشانە چین، کە تاکێکی کورد بە تاکێکی تری کورد دەبەستێتەوە، جگە لە ناوی کورد، زمانێکی هاوبەش، خاک و دەسەڵاتێکی هاوبەش، مێژووی هاوبەش، ئاینی هاوبەش و کەلتورێکی هاوبەش؟

کە کوردێکی هەولێر،مهاباد،ئامەد،کۆبانێ، عەفرین،سەرێ کانی،یان دانشتوی بغداد،دانشتوی تهران ،بەرلین،واشنتۆن، لە وەڵامی ئەوەی سەر بە چی نەتەوەیەکی ،بەبێ جیاوازی شوێن و کات،دەڵێت من کوردم.مەبەستی لە کوردبوون چیە؟ گومانی تێدا نیە؟ کە لەوانەیە زۆربەیان لە شێوەزمانی یەکتر تێنەگەن، دوور نیە بەشێکی هیچ شێوە زمانی کوردی نەزانێت.
ئەگەر هەر یەکێک لەمانە بخرێتە ژێر میکرۆسکۆبی زانستیەوە، ئەوە ئەنجامەکەی ڕوونە، کە هاوبەشی یاخود لێکچوویی ڕەهای هەر یەکێک لەم خەسڵەتانە، بە تەواوی، واتە بە شێوەیەکی ڕەها بەرجەستە نین، بەڵکو ڕێژەیین، چونکە نەتەوەی کورد خاوەنی زمانێکی هاوبەشی سەرتاسەری نییە، کە بە هۆیەوە هەموو کورد بتوانێت لە یەکتر تێبگەن. ئەوەی پێدەگوترێت زمانی کوردی، تەنها ئاماژەیە بە کۆکراوەی چەند شێوەزارێکی زمانی کوردی، نەک زمانێکی هاوبەشی سەرتاسەری، جگە لەمەش هەمو شێوەزارەکانیش لەژێر کاریگەری زمانی گەلانی تری ناوچەکە بوون و پێچەوانەکەشی هەر دروستە. نە لە ئێستا و لە مێژوی دوور و درێژی نەتەوەی کورد خاوەن جوگرافیایەکی هاوبەشی سەرتاسەری نەبووە، کە لە ڕووی ئیداری و سیاسیەکەیەوە دەسەڵاتی بەسەردا هەبووبێت. وەک ئاشکراشە کورد خاوەنی یەک ئاینی هاوبەش نییە، بەڵکو پێکهاتوە لە ئاین و مەزهەبی جیاواز. تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی مێژوویی باوەڕپێکراویش دەربارەی بوونی ئاینێکی هاوبەشی سەرتاسەری لە قۆناغێک لە قۆناغەکانی مێژووی کورد بوونی نییە. ئەوەی هەیە تەنها بۆچون و خەیاڵە، نەک ڕاستی سەلمێندراو. ئەوەی پەیوەندیی بە هاوبەشی بایۆلۆژیش هەیە، کە کێن پێدەوترا، نەژادی هاوبەش، بە زمانی ئاسایی هاوخوێن و هاوگۆشتی پێدەڵێن، ئەوا ئێستا باسکرن لێ بێتە عەیبە، چونکە چەندان نموونەی مێژویی

سەلمێنەری ئەوەن، کە لە زۆربەی ناوچەکانی جیهان و بە تایبەتیش ئەو خاکەی ئێمە پێی دەڵێن کوردستانی گەورە، لەوەتەی هەیە، مەڵبەندی تێکەڵابوونی نەتەوەو و کەلتوری جیاوازە.

کەواتە لە ئێستادا، کە کوردێکی دانیشتوی مهاباد، هەولێر، ئامەد، عەفرین یان دانیشتوی بەغداد، تەهران، بەرلین و واشنتۆن لە وەڵامی پرسیاری ئەوەی سەر بە چی نەتەوەیەکی، بێ جیاوازی شوێن و کات، دەڵێت من کوردم، مەبەستی لە کوردبوون چییە؟ گومانی تێدا نییە، کە لەوانەیە زۆربەیان هەر لە شێوەزمانی یەکتریش تێنەگەن، دوور نییە بەشێکی هیچ شێوەزمانێکی کوردیش نەزانێت. باسی جیاوازی ئاینی و مەزەهەبی یاخود جیاوازی ناوچەی و خێڵەکی هەر ناکەم. کەواتە هاوبەشی یاخود لێکچویی کەسێکی خەڵکی دەرسیم لەگەڵ کەسێکی خەڵکی مەهاباد یان خانەقین زۆرترە یان جیاوازیەکان؟ ئەگەر شوناسێکی تری هاوبەش نەبێت، کە شوناسی نەتەوەیی کوردبوونە؟ شوناسی نەتەوەی کوردبوونیش وەکو هەر شوناسێکی تری نەتەوەیی، بیرێکی دروستکراو و خەیاڵکراوە لە ڕێگەی دروستکردن، یاخود وێناکردن و خەیاڵکردنی زمان و ڕەچەڵەک و مێژو و جۆگرافیا و هۆشیار و بیرەوەوری و چارەنوسی هاوبەش، هتد.

تێبینی:
هەردوو چەمکی (nation)، (ethnicity). بۆ ئێستا هەمان مانا دەکرێن . بەلام چەمکی (ethnicity)، بۆ نەتەوەیەک و زمان و کەلتورێکی دیاریکراو بەکاردێت .
چەمکی (Nation) چەمکێکی سیاسیەوە و بەواتای جەستەیەکی سیاسی ڕێکخراو لە چوارچێوەی دەوڵەت دێت. واتا بوونی دەوڵەت یەکێکە لە مەرجە یاسایی و سیاسیەکان. چەمکی نەتەوە (Nation) بووە بە شوناسی تێکرای هاوڵاتیانی وڵاتێکی دانپێدانراو.
بەسود وەرگرتنم لە وتاری کاک ئاراس.